

28.09.2026

MAKTABGACHA TA’LIM TASHKILOTIDA BOLALARDA REFLEKSIV KO’NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHDA PEDAGOGNING O’YIN FAOLIYATDAGI RO’LI

Raxmonova Iroda Samijonovna

University of Business and Science Maktabgacha-Boshlang’ich ta’lim va sport faoliyati
kafedrası o’qituvchisi
+998993494920

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23256334>

Annotatsiya. ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalarda refleksiv ko'nikmalarni shakllantirishda pedagogning o'yin faoliyatidagi roli masalasini o'rganadi. Refleksiv ko'nikmalar bolaning o'z harakatlarini tahlil qilish, o'z xatolaridan saboq olish va kelajakdagi vaziyatlarda ongli qarorlar qabul qilish qobiliyatidir. Maqolada o'yin faoliyatining refleksiv ko'nikmalarni rivojlantirishdagi ahamiyati, pedagoglarning ro'li va metodlari tahlil qilinadi. Maqola maktabgacha ta'limda refleksiv ko'nikmalarni samarali shakllantirish uchun o'yin metodlarini qo'llash zarurligini ta'kidlaydi.

Tayanch tushunchalar. pedagog, maktabgacha yosh, ta'lim, refleksiya, rivojlantiruvchi o'yin

Аннотация. В статье рассматривается роль педагога в игровой деятельности по формированию рефлексивных навыков у детей дошкольного возраста. Рефлексивные навыки понимаются как способность ребёнка анализировать свои действия, учиться на ошибках и принимать осознанные решения в будущих ситуациях. Анализируется значение игровой деятельности в развитии рефлексивных навыков, а также роль и методы педагогов. Подчеркивается необходимость применения игровых методов для эффективного формирования рефлексивных навыков в дошкольном образовании.

Ключевые слова: педагог, дошкольный возраст, образование, рефлексия, развивающая игра.

Abstract. This article examines the role of the educator in play activities aimed at developing reflective skills in preschool children. Reflective skills are defined as the child's ability to analyze their own actions, learn from mistakes, and make conscious decisions in future situations. The article analyzes the importance of play activities in fostering reflective skills, alongside the roles and methods employed by educators. It highlights the necessity of using play-based methods for the effective development of reflective skills in preschool education.

Keywords: educator, preschool age, education, reflection, developmental play.

Maktabgacha yoshdagi bolalar shaxs sifatida shakllanish jarayonida ko'plab ijtimoiy, kognitiv va emotsional ko'nikmalarni egallaydilar. Refleksiv ko'nikmalar bolaning o'z faoliyatini tahlil qilish, xatolarini anglash va o'rganganlarini amalda qo'llash qobiliyatidir. Bu ko'nikmalar bolalarning kelajakdagi ta'lim jarayonida muvaffaqiyatga erishishida muhim omil hisoblanadi. O'yinning maktabgacha yoshdagi bolalar hayotidagi o'rni beqiyos bo'lib, pedagog tomonidan maqsadli tashkil etilgan o'yin faoliyati refleksiv ko'nikmalarni shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi. Ushbu maqolada pedagogning o'yin faoliyatidagi roli, uning refleksiv ko'nikmalarni rivojlantirishdagi metodlari va usullari tahlil qilinadi.

Refleksiv ko'nikmalar (refleksiv fikrlash, o'zini tahlil qilish qobiliyati) pedagogika va psixologiya sohalarida muhim tushuncha hisoblanadi. Refleksiya deganda insonning o'z fikrlarini, his-tuyg'ularini, harakatlarini anglab, ularni tahlil qilishi va bu jarayondan kelajakda foydalanishi tushuniladi. Refleksiv ko'nikmalar yosh avlodda mustaqil fikrlash, mas'uliyatli

28.09.2026

qaror qabul qilish va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini shakllantirishda asosiy omil sanaladi.

O‘yin faoliyati maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishida markaziy o‘rin tutadi. O‘yin orqali bolalar nafaqat o‘z qiziqishlarini qondiradilar, balki ijtimoiy qoidalar, rollar va muammolarni o‘rganadilar. O‘yinda yuzaga keladigan turli vaziyatlar bolalarni o‘z harakatlarini tahlil qilishga va muammolarni hal qilishga undaydi. Pedagog tomonidan boshqarilgan o‘yinlar esa refleksiv fikrlashni shakllantirish uchun maxsus sharoit yaratadi

O‘yin maktabgacha yoshdagi bolalarning rivojlantirish va o‘qitishda katta salohiyatga ega. Lekin bu hususiyatlarni u pedagogik jarayon doirasida qollanilganda namoyon qilishi mumkin. Bolaning umumiy shakllanishi va o‘yin faoliyatining rivojlanishi bilan uning mustaqilligi oshadi; shu bilan birga o‘yinni boshqarishda pedagog ro‘li ortadi.

Pedagog mazmunini o‘rgatish uchun rejalashtirilgan harakatlardan bolaning o‘tishi o‘yin emas. Bolalar harakatlarni erkin boshlay olmaydi va ko‘pincha pedagog rejalashtirgan faoliyat turlari yakuniy mahsulotga ega (masalan, bola rasm chizadi, yozadi yoki o‘qiydi yoki qaror qabul qiladi). Biz tarbiyachi sifatida bu faoliyat turlari orqali bolalarga ma’lum mazmunni o‘rgatishimiz lozim bo‘lsa-da, bolalar erkin o‘yin faoliyatida ishtirok etishi uchun ham kundavomida ko‘p vaqt ajratishimiz kerak. Bu vaqt mobaynida bolalarga o‘yin uchun vaqt berish lozim, bunda kattalarning aralashmasligi yoki o‘yinчилarning biri sifatida ishtirok etishi maqsadga muvofiq. O‘yinining bola tarbiyasidagi asosiy ro‘li bolalar muassasasi hayotini u bilan boyitishni talab etadi. Shuning uchun ham o‘yin bolalar hayotining kun tartibiga doimiy qilib kiritilgan. O‘yinlar uchun nonushtagacha va undan keyin, mashg‘ulotlardan so‘ng, sayrlardan so‘ng, kechqurun uyga ketishdan oldin vaqt ajratiladi. Ertalab o‘ta harakatchanlikni talab qilmaydigan o‘yinlar uchun sharoit yaratish maqsadga muvofiqdir. Mazmunan ko‘proq didaktik o‘yinchoqlar, stol ustida o‘ynaladigan stol-bosma o‘yinlari, syujetli-rolli o‘yinlarni o‘ynagan ma’qul. Sayr davomida harakatli o‘yinlarni, qurish-yasash o‘yinlarini tashkil etish foydalidir. Kun tartibida o‘yin uchun maxsus vaqt belgilash o‘yinining mustaqil faoliyat sifatida mavjud bo‘lishining va uni bolalar hayotini tashkil etish shakli sifatida, tarbiya vositasi sifatida qo‘llanilishining eng muhim pedagogik shartidir. Bolalar o‘yinining o‘ziga xosligi shundaki, u tevarak-atrofdagi hayotni, kishilarning faoliyati, ishlari, harakatlarini, ularning ish jarayonidagi o‘zaro munosabatlarini aks ettiradi. O‘yin paytida xona bolalar uchun dengiz, o‘rmon, metro, temir yo‘l vagoni bo‘lishi mumkin. Bola hech qachon jim o‘ynamaydi, bitta o‘zi o‘ynasa ham u o‘yinchoq bilan gaplashadi, o‘zi tasvirlayotgan qahramon bilan muloqot o‘rnatadi, onasi, bemor, shifokor xullas hamma hammaning o‘rniga o‘zi gapiraveradi. So‘z obrazning yaxshiroq ochilishiga yordam beradi. Nutq o‘yin jarayonida juda katta ahamiyatga ega. Nutq orqali bolalar fikr almashadi, o‘z his-tuyg‘u, kechinmalarini o‘rtoqlashadi. So‘z bolalar o‘rtasida do‘stona munosabatlar o‘rnatilishiga, tevarak-atrofdagi hayot voqealariga bir xilda munosabatda bo‘lishga yordam beradi. Bolalarning o‘zi yaratgan o‘yindan kelib chiqadigan yoki kattalar tomonidan taklif etilgan o‘yinining g‘oyasi, mazmuni, o‘yin harakatlari, rollar, o‘yin qoidalari uning tuzilishini tashkil etuvchi qirralardir. O‘yin g‘oyasi - bu nima o‘ynashni belgilab olish: "do‘kon", "shifoxona", "uchuvchilar", "bolalar muassasasi" va shunga o‘xshashlar. O‘yin mazmuniga, g‘oyasiga qarab bolalarning bunday o‘yinlarini bir necha o‘ziga xos guruhlariga bo‘linadi. Ular: O‘yinlarning bunday bo‘lishi albatta shartli bo‘lib, bir o‘yinda har xil hayotiy voqealar aks etishi ham mumkin. G‘oya o‘yinining mazmuni, jonli to‘qimasi, uning rivojlanishini, o‘yin harakatlarini, bolalar munosabatlarining har xilligi va o‘zaro bog‘lanishini belgilab beradi. O‘yinining qiziqarli bo‘lishi va unda bolalarning qanday ishtirok etishlari o‘yinining mazmuniga bog‘liq. O‘yinda bola ijro etadigan rol o‘yinining asosiy o‘zagi va tarkibiy qismidir. Shuning uchun ham bu o‘yinlar rolli yoki syujetli-rolli o‘yinlar nomini olgan. Bolalar o‘yiniga tarbiyachining rahbarlik qilishi. O‘yin bolalarning qiziqarli ermagigina bo‘lib qolmay, shu bilan bir qatorda u bolalarni rivojlantirish va tarbiyalashning muhim vositasi hamdir. Ammo o‘yin kattalar tomonidan tashkil etilib, unga rahbarlik qilingandagina ijobiy natija beradi. Pedagog bolalar o‘yiniga rahbarlik qilar ekan, quyidagi talablarga e’tibor berishi zarur: o‘yin mazmunining ta’lim tarbiya beruvchi ahamiyatga ega bo‘lishi, aks ettirilayotgan narsalar haqidagi tasavvurlar to‘g‘ri va to‘la bo‘lishi,

28.09.2026

o'yin harakatlariga faol, ma'lum maqsadga qaratilgan, ijodiy xususiyatga ega bo'lishi kerak, Hamma va ayrim bolalarning qiziqishlarini e'tiborga olgan holda o'yinga rahbarlik qilish, o'yinchoqlarni va boshqa kerakli materiallardan maqsadga muvofiq foydalanish, bolalarning o'yinda xayrixoh va xursand bo'lishlarini ta'minlash lozim. Pedagog bolalar o'yiniga rahbarlik qilar ekan, bola shaxsining hamma tomonlariga: ongiga, his-tuyg'ulariga, irodasiga, xulqiga ta'sir etishi va bundan bolalarni aqliy, axloqiy, estetik va jismoniy tomondan tarbiyalashda foydalanishi lozim. O'yin jarayonida bolalarning bilimlari va tasavvurlari boyib, chuqurlashib boradi. O'yinda u yoki bu rolni bajarayotib, bola o'zining butun diqqatini o'yinga qaratishi lozim. Bola o'ynayotganda kishilar mehnati, ularning aniq harakatlari, munosabatlari to'g'risidagi tasavvuri yetarli emasligini sezib qoladi, buning natijasida kattalarga savol bera boshlaydi. Tarbiyachi bolalarning bunday savollariga javob berib, ularning bilimlariga aniqlik kiritadi, boyitadi. Tarbiyachi o'yin orqali bolalarda ona-vatanga, o'z xalqiga boshqa millat kishilariga ijobiy munosabatni shakllantiradi; mustahkamlaydi. O'yin orqali tarbiyachi bolalarda jasurlik, to'g'rilik, o'zini tuta bilishlik kabi sifatlarni tarbiyalaydi. O'yin bolalarda ijtimoiy axloqni, ularning hayotga, bir-biriga bo'lgan munosabatini shakllantiruvchi o'ziga xos maktabdir. O'yinda bola kishilarning axloq-odob normalarini, mehnatga munosabatlarini bilib oladi. Tarbiyachi bolalar o'yiniga rahbarlik qilayotib, ularni jamoa orqali ham tarbiyalab boradi. O'yin jarayonida bolalar o'z xohishlarini jamoa xohishi bilan kelishib olishga, o'yinda o'rnatilgan qoidalarga rioya qilishga o'rganadilar. Ammo o'yinga to'g'ri rahbarlik qilinmasa, u noxush oqibatlariga ham olib kelishi mumkin. Tarbiyachi bolalarni jismoniy tomondan tarbiyalashda o'yindan keng foydalanadi. Juda ko'pchilik o'yinlar bolalardan faol harakat qilishni talab etadi, bu esa o'z navbatida organizmda modda almashinishini yaxshilaydi, qon aylanishini tezlashtiradi. Bundan tashqari faol harakat qilish bola gavdasining to'g'ri o'sishini, harakatlari chiroyli bo'lishini ham ta'minlaydi. O'yin orqali tarbiyachi bolalarda quvnoq kayfiyat yaratadi, ijobiy ruhiyat hosil qiladi, bu esa bolaning asab-ruhiy, jismoniy tarbiyasini yaxshilaydi. O'yin bolalarga estetik tarbiya berish vositasi sifatida ham keng qo'llaniladi. Bolalar tevarak-atrofdagi hayotni, voqelikni obrazlar, rollar orqali ham aks ettiradilar. O'yinda bolalarning avval olgan taassurotlari orqali obraz yaratishlari - xayol juda ham katta ahamiyatga ega. Bolalar juda ko'p o'yinlarda avval o'rgangan ashula, she'r, raqs, topishmoqlardan keng foydalanadilar. Bundan tarbiyachi bolalarda estetik did, zavqni tarbiyalashda foydalanadi.

O'yin faoliyatida MTT pedagogi quydagi ro'llarda ishtirok etishi mumkin:

Pedagog kuzatuvchi sifatida

Bolalar o'yiniga yaqindan etibor bersak, o'yinda sezgir va malakali yordamchilarga aylanamiz. Maqsadimiz bolalarning kuchli tomonlarini va yuqori darajadagi o'yinga kirish va uni saqlab qolishda duch kelgan muammolarni aniqlashdan iborat. Biz shunidek bolalar o'yinlari orqali muammolar va konsepsiyalarni yecha olishini aniqlaymiz: hokimyat ezgulik va yovuzlik, qo'rquv va xafsizlik, beboshlik va nazorat, yahshilik va yomonlik.

Pedagog rejissyor sifatida

Biz o'yinga zamin yaratuvchi materiallar, jihoz va yoki o'yinchoqlar taqdim etib va joylashtirib, tadbirlarni uyushtirib, bolalar o'yinlarini qollab quvatlash uchun sharoitlar yaratamiz. Biz tadqiqotlarga chorlaydigan muhitni ishlab chiqamiz. Bolalarning o'yin va tasavvurlarni rag'batlantirish uchun turli materiallardan bir necha usullar bilan foydalanish mumkin. Materiallarni o'zlashtirish yoki yangilarini qo'shish bolalarni o'yin faoliyatiga bo'lgan qiziqishini saqlab qolishi va/yoki kengaytirishi mumkin.

Pedagog vositachi va fasilitator sifatida.

Fasilitator bu guruhdagi faoliyatni tashkil etishda pedagogning ro'li pozitsiyasi. U guruh oldiga qo'yilgan vazifa asosida qidiruv jarayonlarini osonlashtiradi, tashkillashtiradi, yo'naltiradi va rag'batlantiradi.

Fasilitator –shahsiyatga yonlatirilgan modelni qo'llaydigan pedagog. U guruhda qullay mikroiklimni yaratib, guruhning sermahsul faoliyatini boshlash qobiliyatini namoyon qiladi. U guruh ishtirokchilariga o'zoro ishonch muhitini yaratib, oson muloqot qilish imkonini beradi, maqsadni aniq tushunishga yordam beradi va ularni mustaqil tarzda optimal yechimini topishga

yonaltiradi,shu bilan birga har bir ishtirokchining nuqtai nazarini hurmat qiladi,yani fasilitator har bir fikrni himoya qiladi (hatto mantiqsiz bo’lsa ham)

Xulosa. Maktabgacha yoshdagi bolalarda refleksiv ko‘nikmalarni shakllantirishda pedagogning o‘yin faoliyatidagi roli katta ahamiyatga ega. Pedagog o‘yinni maqsadli tashkil etib, refleksiv savollar berish, muhokamalar o‘tkazish va qulay o‘yin muhitini yaratish orqali bolalarning o‘zini anglash va o‘z harakatlarini tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Ushbu jarayon bolalarning shaxs sifatida rivojlanishiga, mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatlarini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu sababli, maktabgacha ta’lim muassasalarida pedagoglarning o‘yin faoliyatini samarali tashkil etishlari zarur. .

Foydalanilgan adabiyotlar

1.F.R.Qodirova,,Maktabgacha pedagogika” „Tafakkur” nashriyoti Toshkent 2019

1.Smirnova, N. I. (2016). Razvitie refleksivnogo myshleniya u detey doshkolnogo vozrasta [Development of Reflective Thinking in Preschool Children]. Pedagogika.

2. Islomova, M. (2018). Pedagogning o‘yin faoliyatidagi roli. Ta’lim va tarbiya, 4(2), 45-52.

3. Karimov, A. (2020). Refleksiv ko‘nikmalarni shakllantirishda pedagogning usullari. O‘zbekiston Pedagogika Jurnal, 3(1), 23-30.

4.Raxmonova I. S. Developing Reflexive Skills in Preschool Children in A Developmental Play Environment //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS. – 2025. – T. 6. – №. 01. – C. 18-22.

5.O‘yin orqali ta’lim olish metodik qo‘llanma Toshkent 2020